

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / kasvatus- ja perhetyö

Tanja Jalonen

MINUN, SINUN VAI MEIDÄN LAPSEMME? – KOKEMUKSIA JAETUSTA
VANHEMMUUDESTA LAPSEN HUOSTAANOTTO- JA SIJOITUSPROSESSIN
AIKANA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaaliala

JALONEN, TANJA

Minun, sinun vai meidän lapsemme? – Kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta lapsen huostaanotto- ja sijoitusprosessin aikana

Opinnäytetyö

34 sivua

Työn ohjaaja

Lehtori Tuija Suikkanen-Malin

Toimeksiantaja

Tuija Suikkanen-Malin

Toukokuu2013

Avainsanat

eläytymismenetelmä, lastensuojelu, sijaishuolto, jaettu vanhemmuus, narratiivisuus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten vanhempien käsityksiä jaetusta vanhemmuudesta. Tutkimus tehtiin eläytymismenetelmällä kerättyä materiaalia tulkiten tutkijan henkilökohtaisen analysoinnin ja tulkintavapauden kautta eikä sitä voida pitää reaalityodellisuuden kuvauksena vanhempien omista kokemuksista. Aukottomia tai totena pidettäviä tuloksia eläytymismenetelmällä kerätystä aineistosta ei voida saada nimenomaan menetelmän suomien tulkintamahdollisuuksien vuoksi. Lisäksi eläytymismenetelmällä tuotettujen tarinoiden kirjoittamisessa kehoitetaan kirjoittajaa käyttämään mielikuvitustaan tarinaa luodessaan.

Tutkimusmateriaali kerättiin huostaanotettujen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vanhemmilta kirjoitustehtävän avulla. Tutkimuksen lähtökohdaksi asetettuihin tutkimuskysymyksiin etsittiin vastauksia vanhempien kirjoituksista mahdollisuuksia ja todennäköisyyksiä tulkiten. Tutkimusmateriaalin tuottamiseen osallistui yhteensä seitsemän huostaanotetun ja sijoitetun lapsen vanhempaa.

Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, ettei näyttöä etsitystä jaetusta vanhemmuudesta tuotetun materiaalin perusteella tullut. Sijaisvanhemmat yhdessä sosiaalitoimen edustajien kanssa näyttäytyivät biologisten vanhempien näkökulmasta vastakkaisina osapuolina lapsen huostaanotto- ja sijoituskiistoissa. Yhteistyö biologisen vanhemman, sosiaaliviranomaisten ja lapsen asioista vastaavan omahoitajan välillä näyttäytyi positiivisessa valossa ainoastaan yhdessä tarinassa. Tästä johtopäätöksenä voidaan todeta, että kyetäkseen todelliseen lapsen edun mukaiseen yhteistyöhön, tarvitsevat biologiset vanhemmat huomattavasti nykyistä enemmän tukea sekä ymmärrystä lapsen huostaanotto- ja sijoitusprosessin alusta alkaen.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social services

JALONEN, TANJA

Mine, Yours or Ours? Experiences of Shared Parenthood during the Child's Foster Care

Bachelor's Thesis

34 pages

Supervisor

Tuija Suikkanen-Malin, Senior lecturer

Commissioned by

Tuija Suikkanen-Malin

May2013

Keywords

method of empathy based stories, child welfare, foster care, shared parenthood, narrativity

The purpose of the study was to find out how the biological parents see and feel the so called shared parenthood during their child's foster care time and also on the other hand to find out if there is a possibility to that kind of good co-operation between biological parents, foster parents and social care professionals that serves the child's benefits.

The material was gathered by using the method of empathy based stories. Parents who had or had had an experience of losing their child to a foster care participated in this research by writing short stories using their imagination and if they wished also by using their real experiences of the subject. Altogether seven parents participated this research.

Materials that are produced by using the method of empathy based stories are not actual descriptions of things that have happened in a real life but these kind of stories most likely include at least some parts of the real events. The main purpose of this study was not to find absolute answers to questions made in the beginning but to try to see behind the written stories and look for the different meanings using the knowledge that the researcher also happened to have about this same subject. All the conclusions made of these stories are totally researcher's own interpretations.

The results showed that it was almost impossible to find any good experiences of the shared parenthood. On the whole the term "shared parenthood" seemed to be very strange to the parents. The stories included almost no sign of the good co-operation between biological parents, foster parents and social care professionals as well. In conclusion biological parents seemed to need much more support and much more intensive support to be able to work more co-operatively what comes to their child's best.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	TAUSTAA SIJAISHUOLTOON	6
3	PERHE JA VANHEMMUUS SIJAISHUOLLOSSA	10
	3.1 Biologisen vanhemman oikeudet ja velvollisuudet	10
	3.2 Vanhemmuuden tunneside	11
	3.3 Sijaisvanhemmuus	13
	3.4 Jaettu ja rinnakkainen vanhemmuus	14
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
	4.1 Eläytymismenetelmä tiedonkeruumenetelmänä	15
	4.2 Tutkimuskysymys	16
	4.3 Aineiston keruu	17
	4.4 Voikukkia-verkostohanke	17
	4.5 Kirjoitustehtävä	18
	4.6 Kirjoittajien kokemukset tehtävästä	19
	4.7 Aineiston analysointi	20
	4.7.1 Tutkimuksen lähtökohdat	20
	4.7.2 Lähestymistavat aineiston analysointiin	21
5	TUTKIMUSTULOKSET	22
	5.1 Osallistujien taustatiedot	22
	5.2 Myönteisten jatkotarinoiden tulkinta	22
	5.3 Negatiivisten jatkotarinoiden tulkinta	24
	5.4 Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa	25
	5.5 Vanhemmuus ennen ja jälkeen lapsen huostaanottoa ja sijoitusta	26
	5.6 Jaetun vanhemmuuden kokemukset	26
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	27
7	POHDINTA	30
	LÄHTEET	32

1 JOHDANTO

Lastensuojelun asiakkuudet ovat lisääntyneet yksistään Helsingissä 10 vuoden aikana n. 2000:lla. Pelkästään jo sijaishuollon tarve sekä huostaanottojen määrä ovat olleet korkealla tasolla jo pitkän aikaa. Yleisimmät huostaanoton syyt liittyvät vanhempien päihteidenkäyttöön, sairauteen tai perheen sosiaaliseen vuorovaikutukseen (Mantila, Mikkonen & Väinölä 2008, 11).

Tämän päivän lastensuojelun tila vaikuttaa olevan jonkinasteisessa kriisissä. Eri medioista saamme kuulla ja lukea tilanteista, joihin lastensuojelun niukat tai olemattomat resurssit eivät ole ehtineet reagoimaan riittävästi tai lainkaan.

Lastensuojelun maine ei ole paras mahdollinen sosiaalialan kentällä eikä ala houkuttele etenkin valmistuvia nuoria sosiaalityöntekijöitä joukkoonsa. Vaihtuvuus lastensuojelun työntekijöiden joukossa on suuri, mikä puolestaan heijastuu sekä välillisesti että välittömästi mm. lastensuojeluprosessien pitkittymiseen sekä siihen, että asiat eivät välttämättä etene laadittujen suunnitelmien mukaisesti. Pelkästään jo tästä syystä etenkin huostaanotto-prosessin usein vähemmälle tuelle jäävän osapuolen eli biologisten vanhempien kannalta tilanne voi tuntua tuskaiselta ja pitkittyneeltä ilman, että konkreettisia vastauksia asioiden etenemisestä annetaan viranomaisten taholta.

Lapsiperheissä esiintyvien ongelmien lisääntyminen, nuorten pahoinvointi ja nuorisorikollisuuden sekä nuorten päihteidenkäytön lisääntyminen ovat mielestäni hälyttäviä tekijöitä yhteiskunnan tilasta tällä hetkellä. Kaikki tutkimuksella tuotettu tieto lasten ja nuorten pahoinvoinnin estämiseksi on tervetullutta. On myös huomattu, että lasten huostaanotto- sekä sijoitustilanteissa biologisten vanhempien pahoinvointi on jäänyt suurelta osin huomiotta eikä riittävää tukea ole ollut heille tarjolla. Tälläkin on omat vaikutuksensa yhteiskuntaamme muun muassa lisääntyneen alkoholin kulutuksen ja rikollisuuden myötä.

Tämä vakava tilanne yhteiskunnassamme on saanut minut miettimään, miten esimerkiksi epäonnistuneisiin lastensuojelullisiin tilanteisiin voisi puuttua ennaltaehkäisevästi. Näistä epäkohdista heräsi haluni tutkia tilannetta nimenomaan biologisten vanhempien kannalta, kuinka he ovat kokeneet raskaan huostaanotto- ja sijoitusprosessin ja yhteisen tai niin kutsutun jaetun vanhemmuuden. Biologisten vanhempien tukeminen ja auttaminen elämässään eteenpäin tällaisessa vaikeassa

tilanteessa heijastaa aina vaikutuksensa niin lapseen kuin muuhunkin yhteiskuntaan. Tutkimusaiheeseeni päätyminen takana onkin ollut jo pidempiaikainen kiinnostukseni huostaanotettujen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten sopeutumiseen sijaishuoltopaikkaan sekä uuteen vanhemmuuteen, jonka sijaisperheen vanhemmat lapsen elämänpäiiriin muodostavat ja tuovat tullessaan. Toisaalta kiinnostukseni on ulottunut myös biologisten vanhempien sopeutumiseen uuteen tilanteeseen, jossa lapsen arjen sujumisesta ja ennen kaikkea vanhemman roolista vastaa useampi henkilö ja jossa omista ongelmista huolimatta tulisi oman lapsen edun vuoksi kyetä toimimaan rakentavassa yhteistyössä niin sijaisvanhempien kuin lapsen asioista vastaavien viranomaistenkin kanssa.

Tämä opinnäytetyö on toteutettu tutkimusyhteistyössä Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosiaalialan lehtori Tuija Suikkanen-Malinin kanssa, joka valmistelee omaa yhteisösozialityön lisensiaattitutkimustaan Helsingin yliopistoon tutkimuskohteenaan jaetun vanhemmuuden edellytykset sijaishuollossa. Tutkimusaineiston keräämiseen on osallistunut Kymenlaakson ammattikorkeakoulun opiskelijoita, jotka ovat sitoutuneet luovuttamaan keräämänsä aineiston tätä lisensiaattityötä varten. Tällä tavoin yhteistä aineistoa käyttämällä voidaan tutkimukset toteuttaa sekä ekologisempaa että eettisempää periaatetta noudattaen. Henkisesti raskaan huostaanotto- ja sijoitusprosessin uuvuttamia vanhempia ei tarvitse vaivata useaan otteeseen erillisillä tutkimuspyynnöillä.

Tutkimusaineisto on kerätty eläytymismenetelmällä, kukin opiskelija omalta valitsemaltaan kohderyhmältään. Oman tutkimukseni kohderyhmänä olivat huostaanotettujen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vanhemmat. Tutkimuksessani pyrin vanhempien kirjoittamista tarinoista selvittämään, onko heidän kokemusten mukaisesti olemassa jaettua yhteistä vanhemmuutta biologisten sekä sijaisvanhempien tai muiden lapsen asioista vastaavien sijaishuollon henkilöiden välillä.

2 TAUSTAA SIJAISHUOLTOON

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Tuolloin voimaanastuneella uudella lastensuojelulailla on haluttu taata, että lapsen ja hänen perheensä ongelmat havaitaan ja niihin puututaan entistä varhaisemmin, ja että lapsi ja hänen perheensä saavat tarvitsemansa tuen ja palvelut oikea-aikaisesti (Sosiaalipalvelut 2012).

”Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun”(Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 1 §).

Kaiken lainsäädännössä ohjeistetun toiminnan takana ovat siis lapsen etu, oikeudet sekä hyvinvointi. Lastensuojelulaissa (2 §) todetaankin lisäksi seuraavasti:

”Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983) säädetään.

Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen edun huomioiminen sekä oikeus elämään ja kehittymiseen ovat tämän sopimuksen keskeisiä yleisiä periaatteita (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? 2013).

Lastensuojelun johtavana periaatteena on aina lapsen etu. Vanhempien ja lasten etujen ollessa ristiriidassa keskenään, ratkaisevinta tilanteessa on lapsen etu. (Taskinen 1999, 8.) Kaikkien lastensuojelussa käytettävien toimenpiteiden tavoitteena on edesauttaa lapsen myönteistä kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelulain säännösten avulla on tarkoitus turvata sosiaalityölle riittävät mahdollisuudet ja edellytykset toteuttaa perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua. Ehkäisevän lastensuojelutyön tarkoitus on turvata lapsen kasvu ja kehitys sekä tukea vanhemmuutta. Lastensuojelulaki myös korostaa lastensuojeluviranomaisen velvollisuutta puuttua välittömästi perheessä ilmeneviin ongelmiin, mikäli lapsen asema on vaarantumassa. (Räty 2008, 21.)

Lastensuojelun tarpeen arvioi ammatillisen kelpoisuuden omaava sosiaalityöntekijä. Hänen tehtävänsä on myös kasata tarvittavat resurssit sekä ohjata perhettä ympäröiviä läheisverkostoja sekä perheen kanssa työskenteleviä ammattilaisverkostoja. Sosiaalityöntekijä on mukana arvioimassa ja ohjaamassa prosessia lastensuojelutarpeen arvioinnista aina sen päättymiseen asti. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 64.)

Huostaanotto- ja sijoitusprosessissa lastensuojelun sosiaalityön yhtenä tehtävänä on tukea sekä sijaisvanhempia että biologisia vanhempia tunneprosesseissa sekä ohjata ja auttaa sujuvan yhteistyön löytämisessä. Myös kaikkien osapuolten erityisen tuen

tarpeen kartoittaminen kuuluu sosiaalityön keskeisiin tehtäviin. (Mantila ym. 2008, 21.) Lastensuojeluviranomaisten tulee aina selvittää perheen ristiriitatilanne mahdollisimman objektiivisesti. Tämän vuoksi esimerkiksi huostaanottoa harkittaessa työskentelyyn tulee osallistua ainakin kaksi sosiaalitoimen työntekijää (Taskinen 1999, 8.)

Lastensuojelulla on pitkät perinteet, ja se kulminoituu ihmisten mielissä erityisesti huostaanottojen toteuttajana. Vaikka lastensuojelun katsotaan nimenomaan puolustavan lapsen etua, pidetään sen avoimuutta sekä joustavuutta edelleen riittämättömänä. Lastensuojelua, kuten kaikkea muutakin sosiaalityötä, voidaan pitää niin sanottuna normaalistamistyönä, jossa lapsen vanhempien elämäntapoja sekä kykyä toimia kasvattajina ohjataan sosiaalityön keinoin kulttuurisesta viitekehyksestä oikeaan suuntaan. Siihen suuntaan, joka kulloisessakin kulttuurissa vallitsee. (Saurama 2002, 28.)

Mikäli lapsen kasvuolosuhteet tai mahdollisesti lapsi itse aiheuttavat vakavaa vaaraa lapsen terveydelle tai kehitykselle eikä avohuollon tukitoimenpiteistä ole apua, on lapsi otettava huostaan. Huostaanotto voidaan kuitenkin toteuttaa vain siinä tapauksessa, että lapsen sijoittamisen arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Ennen kuin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, on kuitenkin selvitettävä lapsen lähipiirin mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai sen mahdollisuus muulla tavoin osallistua lapsen tukemiseen. (Sosiaalipalvelut 2012.)

Lastensuojeluasia voi tulla vireille joko lapsen huoltajan tai 12 vuotta täyttäneen lapsen omasta hakemuksesta. Se voi tulla vireille myös silloin, kun lastensuojelun työntekijä on saanut lastensuojelulain 25 §:n mukaisen lastensuojeluilmoituksen tai jollain muulla tavalla saanut tiedon mahdollisesti lastensuojelua tarvitsevasta lapsesta. (Räty 2008, 167.) Lastensuojeluilmoitus on tehtävä aina, kun on herännyt perusteltu epäily lastensuojelun tarpeen selvittämisestä (Mahkonen 2010, 227).

”Lastensuojelutarpeen selvitys on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä.”

(Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 27 §). Selvityksen tarkoituksena on arvioida lapsen kokonaisvaltainen tilanne sekä erityisesti selvittää lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat seikat (Räty 2008, 169). Lastensuojelutarpeen selvitys voidaan käynnistää, kun lastensuojeluviranomainen on kirjannut lapsesta lastensuojeluilmoituksen.

Lastensuojelulaki 40 § sanotaan: ”*Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:*

1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai

2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihkeitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.”

Sosiaalihuollon velvollisuus huostaanottoon sekä sijaishuollon järjestämiseen on ehdoton ja esimerkiksi määrärahojen riittävydestä riippumaton (Räty 2008, 227). Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on erityisen tärkeää kiinnittää huomio siihen, mistä syystä lapsi on otettu huostaan. Sijaishuoltopaikan on pystyttävä vastaamaan huostaanoton perusteena olleisiin ongelmiin lapsen hoidossa ja huolenpidossa. Erityisen tärkeää on tunnistaa huostaanottoon johtaneiden syiden aiheuttamat puutokset lapsen fyysisessä, psyykkisessä, emotionaalisessa sekä sosiaalisessa kehityksessä. (Räty 2008, 297.)

”Huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Kun 40 §:n mukaista huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole, 13 §:n 1 momentin mukaan määräytyvän viranhaltijan tulee tehdä päätös huostassapidon lopettamisesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Huostaanoton edellytysten lakkaamisesta huolimatta huostassapitoa ei kuitenkaan saa lopettaa, jos lopettaminen on 3 momentissa tarkoitettulla tavalla selvästi vastoin lapsen etua. (Lastensuojelulaki 40 §.)

Lastensuojelulain mukaan huostassapidon lopettamista pohdittaessa on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen ja sijaishuoltoa antavan kiintymissuhteen laatuun sekä lapsen ja hänen biologisten vanhempiensa väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Myös lapsen oma mielipide asiassa tulee ottaa huomioon. Tärkeä painoarvo on lisäksi sillä, missä ja miten lapsen sijaishuolto on järjestetty. Laitosmaiset olosuhteet eivät synnytä lastensuojelulain tarkoittamia pysyviä ja voimakkaita kiintymyssuhteita vaihtuvaan henkilökuntaan toisin kuin esimerkiksi perhehoitoon sijoitettuna olleen lapsen ja perhekodin vanhempien välille on mahdollista syntyä. Huostaanoton purkua mietittäessä on huomioitava myös lapsen ikä, koulunkäynti, harrastukset sekä

huostaanoton lopettamisen mahdolliset vaikutukset lapsen terveydentilaan. (Räty 2008, 290.)

3 PERHE JA VANHEMMUUS SIJAISHUOLLOSSA

Perhe merkitsee ihmisen henkilökohtaisesta elämäntilanteesta sekä ympäröivästä yhteiskunnasta riippuen jokaiselle hiukan eri asioita. Väestöliiton vuosina 1997 sekä 2007 teettämän tutkimuksen mukaan perheen merkitys tarkoitti läheisyyttä, vastuuta muista ihmisistä, yhdessä olemista sekä henkistä tukea (Paajanen 2007, 24).

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta perhe on tuote, jota pidetään itsestään selvänä ja luonnollisena ilmiönä. Perheen katsotaan kuuluvan yksityisyyden alueelle, kodin piiriin, vastakohtaksi julkiselle elämälle. Lapsiperheissä etusijalle asettuu lapsen ja vanhemman välinen suhde. Lapsen huostaanotto- ja sijoitustilanteessa perhesuhteet väistämättä muuttuvat. Jokainen perheenjäsen joutuu muokkaamaan identiteettinsä uudelleen arkielämän rakenteisiin sopivaksi. (Pitkänen 2011, 17.)

3.1 Biologisen vanhemman oikeudet ja velvollisuudet

Vanhempien oikeudet ja velvollisuudet määritellään tavallisesti lapsen oikeuksien kautta. Vanhemmat ovat lapsensa edustajia ja edunvalvojia. Heillä on myös tiedonsaantioikeus sekä oikeus tulla kuulluksi omaa lastaan koskevissa asioissa. (Vanhempien oikeudet ja velvollisuudet.)

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1 §) määrittää, että lapselle on turvattava hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle tulisi antaa turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen toivomuksia ja taipumuksia tukeva koulutus.

Lastensuojelulain 45 §:ssä säädetään huostaanotetun lapsen huoltajuudesta. Kiireellisesti sijoitetun tai huostaanotetun lapsen huoltajuus säilyy lapsen huoltajilla. Huomioitavaa tässä on kuitenkin se, että lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen aikana huoltajat kuitenkin menettävät tosiasiallisen vallan tehdä normaaliin huoltajuuteen kuuluvia päätöksiä ja ratkaisuja. Tämä päätös koskee vallankäyttöä ainoastaan siltä osin, mitä sijaishuollon tarkoituksen toteuttaminen vaatii. Lapsen huoltoon liittyvä päätösvalta siirtyy sosiaalihuollolle ilman erillistä päätöstä, lain nojalla. Lapsen

taloudellisista asioista päättää aina lapsen huoltaja, ellei lapsen edunvalvonnasta ole tehty erillistä päätöstä. (Saastamoinen 2008, 133.)

Tässä työssäni näen biologisten vanhempien oikeuksien merkityksen toteutuvan erityisesti etiikan kautta. Vaikka lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, säilyy biologisella vanhemmalla yleensä edelleen lapsen virallinen huoltajuus, mikä vahvistaa vanhemman identiteetin toteutumista sijoituksen aiheuttamassa kriisitilanteessa. Biologisen vanhemman velvollisuuksiin puolestaan katson tässä työssäni liittyvän vanhemman antaman luvan ja oikeutuksen lapselleen kiinnittyä myös sijaisperheeseensä. Tämän oikeutuksen saaminen on lapsen oman selviytymisprosessin kannalta erittäin tärkeää. Omasta kriisistään huolimatta biologisen vanhemman velvollisuus on toimia ja ajatella lapsen edun mukaisesti, mikä kuitenkin onnistuakseen vaatii vahvan ammatillisen sekä mahdollisesti vertaisryhmän tuen taakseen.

3.2 Vanhemmuuden tunneside

Huostaanotto on aina äärimmäinen sekä viimesijainen ratkaisu perheen ongelmiin. Se onkin henkisesti erittäin raskas kokemus, jonka vuoksi vanhemmat tai lapsi itse voi ajautua vakavaan kriisiin. (Työskentely huostaanottovaiheessa 2012.)

Vanhemman oma elämäntilanne vaikuttaa ratkaisevasti vanhemmuuden toteuttamiseen (Pitkänen 2011, 85). Vanhemmuus ei pääty lapsen siirtymiseen sijaishuoltoon. Sijoituksen alkuvaiheessa biologinen vanhempi joutuu käymään läpi huostaanoton kriisin. Tärkeää tämän kriisivaiheen jälkeen olisi surun kautta oppia hyväksymään tilanne ja löytää oma rooli etävanhempana. Tähän vaiheeseen kuuluu myös mustasukkaisuuden ja syyllisyyden tuntojen kanssa työskentely, omien henkilökohtaisten ongelmien myöntäminen ja suostuminen sosiaalityön mukanaoloon. (Mantila ym. 2008, 21.)

Vanhemmilla on ensisijaisen tärkeä tehtävä ja mahdollisuus toimia tukena lapsen sopeutumisessa sijaishuoltopaikkaansa. Lapsella tulisikin säilyä tunne, etteivät vanhemmat ole hylänneet häntä muutoksen yhteydessä. Huostaanottoa edeltäneistä mahdollisesti hyvinkin vaikeista perheolosuhteista huolimatta lapsella on merkittävä tunneside vanhempiansa ja vanhemmilla lapseensa (Tuovila 2008, 56). Hyvin tavallista on, että lapsen biologiset vanhemmat kokevat voimakasta syyllisyyttä,

häpeää, mustasukkaisuutta sekä alemmuudentunnetta joutuessaan luopumaan lapsestaan. Nämä tunteet, etenkin häpeä ja syyllisyys, voivat aiheuttaa sen, että yhteydenpito omaan lapseen koetaan liian vaikeaksi. Lapsen sijaishuollon aikana tulisikin tukea vanhemman ja lapsen välistä suhdetta kaikin tavoin. Myös vanhempia tulisi auttaa ymmärtämään tilannetta lapsen kannalta katsottuna. (Saastamoinen 2008, 132.) Lapsen biologisille vanhemmille annettu tuki etenkin huostaanotto-prosessin alkuvaiheen aikana voi auttaa lasta kiinnittymään sijaisperheeseensä. Tämä puolestaan edesauttaa koko sijoitusprosessin onnistumista. (Mantila ym. 2008, 67.)

Ikävöintiä voidaan pitää merkinä myönteisesti kehittyneestä tunnesiteestä lapsen ja vanhemman välillä. Lapsi voi ikävöidä vanhempaansa, vaikka häntä olisikin laiminlyöty omien vanhempiensa toimesta jatkuvasti. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi huostaanottoon johtanut alkoholinkäyttö perheessä ei ollut este lapsen kiinnittymiselle vanhempaansa ja päinvastoin. (Valkonen 1995, 39.)

Biologisten vanhempien sekä huostaanotetun lapsen suhteen säilymisen edellytys on toimiva yhteydenpito huostaanoton jälkeen. Yhteydenpidon sujuminen on siis ratkaiseva tekijä suhteen jatkumisen ja kehittymisen kannalta. Suhteen jatkuminen on tärkeää erityisesti lapsen identiteettikehityksen kannalta. Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen minäkäsityksen myönteinen muodostuminen tarvitsee pohjaksi tiedon omasta menneisyydestä ja historiasta. (Valkonen 1995, 42.) Lapset omaksuvat omilta vanhemmiltaan jo hyvin varhaisessa vaiheessa erilaisia tapoja toimia ja ajatella. Lapsen varhaisen maailmankuvan rakentumisessa sekä myöhempien elämäkokemusten tulkitsemisessa lapsuudenkokemuksilla onkin varsin ratkaiseva merkitys (Kekkonen 2004, 26).

Tiddyn (1986) mukaan huostaanotetun lapsen erottaminen biologisista vanhemmistaan ennemminkin lisää kuin vähentää lapsen riippuvuutta heihin. Vain yksittäistapauksissa yhteydenpito biologisiin vanhempiin ei edistä sijoitetun lapsen hyvinvointia (Valkonen 1995, 43). Kuitenkin Höjer, Sallnäs ja Sjöblom (2012) esittelevät tutkimuksen, jonka mukaan lapset, joilla sijoituksensa aikana oli vain harvakseltaan kontakti omiin biologisiin vanhempiinsa, selvisivät elämässään eteenpäin paremmin kuin ne, joilla sijoituksensa aikana oli ollut tiivis kontakti biologisiin vanhempiinsa. Tutkimuksen mukaan paremmin selviytyneillä lapsilla oli vähemmän ongelmia oman identiteettinsä kanssa ja he myös selvisivät kodin

ulkopuolelle sijoittamisestaan paremmin. Tämän tutkimuksen mukaan siis kontakti biologisiin vanhempiin sijoituksen jälkeen ei tarkoittanut positiivista asiaa lasten elämässä. (Höjer, Sallnäs & Sjöblom 2012, 216.)

Huolimatta kaikista yhteiskunnan tarjoamista tukitoimenpiteistä, tosiasia on se, että jotkut vanhemmat tai perheet eivät hyödy niistä toivotulla tavalla eikä toivottua yhteistyötä saada aikaiseksi. Tähän voi olla syynä myös riittämätön tuki biologisille vanhemmille lapsen huostaanotto- ja sijoitusprosessin aikana. (Killén 1999, 478.) Huostaanotetun lapsen kiintymyssuhde biologisiin vanhempiin on kuitenkin usein muodostunut poikkeusolosuhteissa. Traumaattiset kokemukset ja turvattomuuden tunne muodostavat riskin lapsen normaalille kehitykselle. Nämä voivat ilmentyä lapsessa muun muassa käyttäytymishäiriöinä, epäsosiaalisuutena sekä erilaisina tunne-elämän häiriöinä. Varhainen tuki ja apu toimivat tehokkaasti lasta suojaavina tekijöinä. (Väliavaara 2004, 18.)

3.3 Sijaisvanhemmuus

Sijaisvanhemmaksi kasvetaan tietyn kasvuprosessin kautta. Sijaisvanhemmuudessa ovat mukana kaikki vanhemmuuden osatekijät:

- perushoidon antaminen
- rakkauden antaminen
- rajojen asettaminen
- kulttuurin ja tapojen opettaminen
- ihmissuhdeosaaminen

Sijaisvanhemmuus poikkeaa biologisesta vanhemmuudesta monin tavoin. Biologinen vanhemmuus kehittyy pikkuhiljaa rakkauden ja perushoidon puitteista muihin vanhemmuuden rooleihin lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Sijaisvanhemmat sen sijaan joutuvat ottamaan kaikki vanhemmuuteen kuuluvat roolit samaan aikaan vastaan. Tärkeimpänä sijaisvanhemmuuteen kuuluvista asioista on kuitenkin tutustua lapseen realistisesta näkökulmasta sekä tunnistaa ja käsitellä lapsen omassa itsessä herättämät tunteet. Lapsen myös tulee erityisesti opetella kiintymään, sillä tunnesiteen kasvaminen ei tapahdu automaattisesti. (Mantila ym. 2008, 20.)

Sijaisvanhemmuus on haastava tehtävä. Onnistuakseen se vaatii tietoa, taitoa sekä ennen kaikkea kykyä kiintyä ja kiinnittyä ehdoitta lapseen. Lapsi tulee hyväksyä perheenjäseneksi omana erillisenä persoonallisuutenaan. Sijaisperheen tulee muistaa, ettei lapselta voi vaatia enempää kuin mitä hänen kykynsä ja taipumuksensa edellyttävät. Sijaisvanhemmuuden onnistuminen edellyttää ehdottomasti sitä, että perheen molemmat vanhemmat ovat mukana täydestä sydämestään. Tällä tavoin lapselle voidaan luoda tunne siitä, että hän on arvokas juuri sellaisena kuin on. (Garam 1988, 39.)

3.4 Jaettu ja rinnakkainen vanhemmuus

Jaetun vanhemmuuden käsitettä voidaan käyttää tarkoittaessa tilannetta, jolloin vanhemmuuteen liittyviä asioita hoitaa useampi henkilö. Tällainen tilanne on tyypillinen kodin ulkopuolelle perhehoitoon sijoitetun lapsen elämässä, jolloin lapsen arjen sujumisesta huolehtii joku muu kuin lapsen biologinen vanhempi. (Pitkänen 2011, 88.) Tässä tutkimuksessa käytän jaetun vanhemmuuden käsitettä nimenomaan tässä merkityksessä.

Jaetusta vanhemmuudesta puhutaan myös, kun tarkoitetaan lapsen molempien vanhempien tasavertaista osallistumista lapsen hoitoon, huoltoon ja kasvatukseen. Nykypäivänä etenkin isyyden korostamisen yhteydessä käytetään käsitettä jaettu vanhemmuus. (Mykkänen 2011.)

Rinnakkainen vanhemmuus -käsite korostaa vanhemman roolia lapsen elämässä sijaishuoltomuodon rinnalla. Vanhemmuus sijaishuollon aikana nähdään vanhemmuuden toteuttamisena ammatillisista lähtökohdista mukana olevien aikuisten rinnalla. Biologisten vanhempien näkökulmasta katsottuna on tärkeää, että sijaishuollossa oleva lapsi voi hyvin ja että lapsen ja vanhemman välinen yhteydenpito mahdollistetaan. Rinnakkaisen vanhemmuuden käsitteen mukaan vanhemmuudessa korostuu arjen hoivan ja huolenpidon sijaan emotionaalinen yhteys lapsen ja vanhemman välillä. (Pitkänen 2011, 90.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Eläytymismenetelmä tiedonkeruumenetelmänä

Tutkimusaineiston kerääminen voidaan suorittaa niin kutsutulla eläytymismenetelmällä. Tämä menetelmä tarkoittaa pienten, lyhyiden tarinoiden tai esseiden kirjoittamista tutkijan antamien ohjeiden mukaan. Kirjoittajat saavat kehskertomukseksi kutsutun tarinan alun, jota he jatkavat oman mielikuvituksensa mukaisesti eteenpäin. Huomioitavaa on, että nämä tarinat eivät välttämättä ole todenmukaista kuvausta kirjoittajan elämästä. (Eskola 1997, 5.)

Eläytymismenetelmän keskeisimpänä elementtinä on *variointi*. Tällä tarkoitetaan kehskertomuksena toimivan tarinan muuntelua, jossa oleellista on muuttaa ainoastaan yhtä seikkaa tarinan kulusta. Tällä tavoin voidaan tutkia, miten tämän yhden tekijän muuttaminen vaikuttaa syntyviin tarinoihin.

Eläytymismenetelmän käyttö edellyttää, että kehskertomuksia on vähintään kaksi. Kuitenkaan mitään ihanteellista määrää ei ole tarkoituksenmukaista asettaa. Yleisimmin kehskertomuksissa käytetty variaatioiden määrä on vaihdellut yhden ja neljän välillä. Kun kehskertomuksesta muutetaan yhtä asiaa, muuttuvat samalla tarinan muutkin elementit kirjoittajan mielessä ja näin ollen koko kertomus saa uuden merkityssisällön. (Eskola 1997, 18.)

Alun perin eläytymismenetelmää on käytetty osana perinteistä laboratoriokoetta. Tästä johtuen sitä kohtaan on esitetty runsaasti kritiikkiä muun muassa ihmisten puijaamisesta koetilanteessa. Nykypäivänä käytössä oleva eläytymismenetelmä juontaa juurensa nimenomaan tästä kritiikistä. Eläytymismenetelmän käytössä pyritään hakemaan sellaisia toimintamuotoja, jotka ovat ihmiselle tuttuja arkielämästä: harkinta, valinta eri vaihtoehtojen välillä ja niin edelleen. Laboratoriokokeista poiketen eläytymismenetelmää käytettäessä ihmisen toimintaa ajattelevana ja aktiivisena yksilönä ei pyritä rajoittamaan millään tavalla. (Eskola & Suoranta 2005, 111.)

Suomeen eläytymismenetelmän on tuonut sosiaalipsykologi Antti Eskola, jonka johdolla myös käynnistyivät ensimmäiset eläytymismenetelmäkokeilut keväällä 1982. Tarkoituksena tuolloin oli löytää menetelmä, jossa tiettyä asiaa varioimalla olisi

pystytty säilyttämään kokeen peruslogiikka. Tutkimuksessa mukana olleita henkilöitä oli lisäksi tarkoitus kohdella ihmisinä eikä manipuloitavina kohteina. (Eskola 1997, 6.)

Eskola ja Suoranta (2005, 116) mainitsevat yhdeksi eläytymismenetelmän ongelmakohdaksi kysymyksen tuotettujen tarinoiden aitoudesta. Menetelmästä käytyjen palautekeskustelujen perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että vaikka tarinankerronnassa onkin kuviteltu tapahtuma jonkin toisen henkilön kokemana, on todellisuudessa kuitenkin kerrottu hyvin pitkälti omista kokemuksista. Eläytymismenetelmällä ei tuoteta faktatietoa vaan pikemminkin merkityksiä ja viiheitä, joista tutkija voi oman mielikuvituksensa avulla tehdä päätelmiään. (Eskola & Suoranta 2005, 116.)

Toinen yleinen eläytymismenetelmään kohdistuva epäluulo koskee sitä, tuottaako tämä menetelmä vain tyypillisiä ja odotustenmukaisia vastauksia (Eskola & Suoranta 2005, 116). Näilläkin tyypillisiksi luokiteltavilla vastauksilla on kuitenkin merkityksensä. Ne kertovat, mitä ihmiset aiheesta ajattelevat (Eskola 1997, 29). Tutkijan kannalta eläytymismenetelmä on suhteellisen vaativa, vaikkakin käytännön kannalta helppo ja edullinen toteuttaa. Eläytymismenetelmällä tuotetun aineiston tulkinta ja analysointi vaatii tutkijalta erityistä herkkyyttä ja avoimuutta löytää pinnallisten tarinoiden takaa niitä merkityksiä, joita on lähtenyt hakemaan. (Eskola 1997, 27.)

Eläytymismenetelmän käyttö empiirisen tutkimusmateriaalin keräämisessä tässä työssäni on tutkija Tuija Suikkanen-Malinin lisensiaattityön aineistonkeruun lähtökohta. Ryhtyessäni tekemään tätä tutkimustani, oli selvää käyttää eläytymismenetelmää ainoana menetelmänä myös oman tutkimusmateriaalini keräämisessä. Tutkimusongelman ja kysymyksen olen saanut muodostaa itsenäisesti omista intresseistäni ja lähtökohdistani soveltaen.

4.2 Tutkimuskysymys

Tutkimukseni on tehty kvalitatiivisena tutkimuksena eläytymismenetelmää käyttäen. Tutkimusaineisto on kerätty huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten vanhemmilta. Tutkimuskysymykseksi muodostui selvittää, onko aineistoni perusteella

vanhempien kokemusten mukaisesti olemassa jaettua yhteistä vanhemmuutta ja toisaalta, kuinka biologiset vanhemmat sen käytännössä ovat kokeneet.

4.3 Aineiston keruu

Tutkimuksen empiirisen aineiston keruu tapahtui ensisijaisesti sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhempien Voikukkia-hankkeen kirjoittajaryhmässä Helsingissä yhdellä kokoontumiskerralla. Kirjoittajaryhmä kokoontui osana Voikukkia-verkostohankkeen järjestämää kokemusjulkaisun kirjoittajapajatoimintaa. Ryhmässä kokoontui yhteensä viisi innokasta vanhempaa, joista kaikki halusivat osallistua tutkimukseeni. Kirjoittajaryhmän halukkuudesta osallistua kirjoitustehtävään tiedusteltiin ryhmäläisiltä etukäteen kirjoittajapajan vetäjien toimesta. Tilaisuuden aluksi kerroin vielä henkilökohtaisesti tutkimukseni tarkoituksen sekä aineiston käytön kahdessa eri tutkimuksessa. Osallistujille painotettiin anonymiteetin säilymistä koko tutkimusprosessien ajan. Kaikki tutkimukseen osallistuneet vanhemmat antoivat suostumuksensa käyttää tuottamiaan tarinoita tutkimusaineistona. Kirjoittajaryhmä kokoontui Helsingin Alppilassa Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliito ry:n tiloissa.

Lisäksi materiaalia tutkimukseeni on tuottanut kaksi sosiaalitoimen asiakastani, joilla molemmilla tiesin entuudestaan olevan kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia. Kirjoitustilanteet tapahtuivat kirjoittajien omasta toivomuksesta ja halukkuudesta osallistua kirjoitustehtävään. Kirjoitukset tuotettiin normaalin asiakasvastaanoton päätteeksi ja kirjoittajille painotettiin sekä kirjoittamisen vapaaehtoisuutta että anonymiteettisuoja.

4.4 Voikukkia-verkostohanke

Voikukkia-verkostohanke on Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliiton sekä Sininauhaliiton yhteistyössä toteuttama työmuoto, joka tarjoaa koulutusta, aluekoordinaatiotyötä, tukimateriaalia, tiedotusta sekä kumppanuuksien rakentamista sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhemmille sekä alalla toimiville ammattilaisille. Hankkeen toimijoiden mukaan hankkeen tarjoamille työmuodoille on ollut tilaus sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten keskuudessa. Voikukkia-hanke toimii usealla eri paikkakunnalla Suomessa, ja etenkin sen vanhempien vertaistukiryhmät ovat olleet suosittuja.

Voikukkia-hankkeen internetsivuilla toimintaa lastensuojelun kentällä esitellään seuraavasti: ”Yhä enemmän ymmärretään, että tukemalla ja kuntouttamalla vanhempaa, tuetaan myös lasta ja koko perhettä. Perheen kuntoutuminen ja sen jäsenten elämänhallinnan ohjautuminen on osiensa summa, jota pystytään tukemaan parhaiten sillä, että perheelle tarjotaan tarvitsemiaan palveluja aiempaa aktiivisemmin. Yksi tapa toteuttaa vanhempien kuntouttavia tukipalveluita on järjestää vertaistukiryhmiä. Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti vertaistukiryhmät ovat tukitoimena tehokkaita ja myös kustannustehokkaita. Ryhmät ovat antaneet monille vanhemmille väylän ongelmiansa käsittelyyn ja vanhemmuutensa vahvistamiseen.” (Voikukkia-hanke.)

4.5 Kirjoitustehtävä

Tutkimustilanteessa minulla oli käytössäni kaksi seuraavanlaista kehyskertomusta, jotka poikkesivat hieman toisistaan:

Kehyskertomus 1: Sijaishuollon asiakasneuvottelutarina

Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina palvelevan erinomaisesti lapsen etua. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä, miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut.

Kehyskertomus 2: Sijaishuollon asiakasneuvottelutarina

Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina olevan vaaraksi lapsen edun toteutumiselle. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä, miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut.

Jaoin kehyskertomukset kirjoittajille ohjeistuksen mukaisesti siten, että vierekkäin istuneet kirjoittajat saivat toisistaan hiukan poikkeavat kehyskertomukset. Kirjoittajille ei etukäteistietona kerrottu kirjoitustehtäviä olevan kahta erilaista variaatiota tai

tehtävien jakotapaa eivätkä he näin ollen voineet vaikuttaa siihen, kumpi kahdesta kehyskertomuksesta heidän kirjoitettavakseen annettiin. Kirjoittajilla oli 20 minuuttia aikaa jatkaa kehyskertomustarinaa eteenpäin. Kirjoittajan tuli jatkaa tarinaa nimenomaan oman mielikuvituksensa mukaisesti pohtimalla, miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut. Tehtävänannon yhteydessä kirjoittajille painotettiin, että mielikuvituksen käyttö tarinan kirjoittamisessa on sallittua eikä tuotettavan tarinan tarvitse olla kuvausta todellisista tapahtumista.

Tutkimukseen osallistuneita vanhempia oli kaikkiaan seitsemän, joista kuusi osallistujista oli äitejä ja yksi isä. Kolme tutkimukseen osallistuneista sai kirjoitettavakseen onnistumista kuvaavan jatkotarinan ja neljä puolestaan epäonnistumisesta kertovan kehyskertomuksen jatkon. Tästä edespäin käytän osallistujista yksiselitteisesti nimitystä ”vanhempi” välttääkseni kaiken henkilöitymisen kirjoittamiseen osallistuneiden kesken.

4.6 Kirjoittajien kokemukset tehtävästä

Eskola (1997, 22) kehottaa purkamaan koetilanteen siihen osallistuneiden kesken tilaisuuden lopuksi. Tässä yhteydessä voi tutkimukseen osallistujille paljastaa, että kehyskertomuksia on ollut erilaisia. Samalla voidaan purkaa osallistujien mahdolliset jännittyneisyyden, epätietoisuuden sekä uteliaisuuden tunteet. Myös osallistujien välittömät tuntemukset kirjoitustehtävästä ovat varmasti tutkijan kannalta mielenkiintoista kuultavaa. (Eskola 1997, 22.)

Kirjoitustehtävä sujui kaikilta tutkimukseeni osallistuneilta mielestäni sujuvasti ja innostuneesti. Kaikki alkoivat kirjoittaa heti luvan saatuaan. Osa lopetti kirjoittamisen suhteellisen lyhyeen, mutta suurin osa kirjoittajista käytti annetun ajan hyödykseen alusta loppuun saakka.

Yleisesti ottaen tutkimukseen osallistuneet olivat hyvin yllättyneitä siitä, kuinka automaattisesti kehyskertomukseksi annetulle tarinalle alkoi tulla jatkoa kirjoitustehtävän käynnistyttyä. Yksi osallistuja kommentoi, ettei kotioloissa olisi saanut paperiin lainkaan kirjoitusta aikaiseksi, mutta tutkijan johtama ryhmätilanne sen sijaan toimi hänelle avaavana tekijänä ja lopputuloksena oli useamman sivun mittainen tarina.

Kaikki tarinan kirjoittaneet vanhemmat Voikukkia-vanhempainryhmästä halusivat itselleen kopion kirjoittamastaan tekstistä. Useampi kirjoittaja kertoi kirjoitustehtävän päätteeksi, että tarinan kirjoittaminen oli nostanut mieleen sellaisia tunteita ja kysymyksiä, joihin haluaisi palata omassa rauhassa vielä jälkikäteen. Tämä seikka osoittaa, kuinka henkisesti raskaasta sekä eettisesti arkaluonteisesta asiasta lapsen huostaanotto- ja sijoitusprosessissa on kysymys. Vanhempien henkisen tasapainon ja jaksamisen kannalta olisikin toivottavaa, että mahdollisuuksia omien tunteiden ja ajatusten käsittelyyn olisi saatavilla ja ennen kaikkea tarjolla aina, kun vanhempi niin haluaa ja kokee tarvitsevansa.

4.7 Aineiston analysointi

4.7.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Lähtökohta tutkimuksen tekemiseen jaetun vanhemmuuden problematiikasta nimenomaan sijoitettujen ja huostaanotettujen vanhempain näkökulmasta kumpusi osittain omasta työstäni sosiaalitoimen aikuis- ja perhetyön parissa sekä aiemmasta työkokemuksestani lastensuojelun kentällä. Toisaalta tämä seikka asetti tutkimukseni eettiselle puolelle omat haasteensa. Tutkijana minun tuli aluksi selvittää itselleni, voin ja pystynkö tulkitsemaan ja analysoimaan vanhempain kirjoituksia niin, etteivät aiemmat mahdolliset ennakkokäsitykseni tai negatiiviset kokemukseni lastensuojelun parista ohjaa työtäni tiettyyn suuntaan. Puolueettomana pysymiseen tuli siis kiinnittää erityistä huomiota läpi koko tutkielman teon, mutta toisaalta asiaa pohdittuani en kokenut sitä ongelmaksi itselleni. Työkokemukseni lastensuojelun kentältä on kuitenkin hyvin vähäinen, joten en kokenut sen vaikuttavan missään vaiheessa ainakaan negatiivisesti tutkimukseni tekoon. Päinvastoin koin tärkeäksi työni alusta alkaen sen eri vaiheissa tuoda kaikki huostaanotto- ja sijoitusprosessin osapuolet mahdollisimman neutraalissa, mutta toisaalta kunnioittavassa valossa esiin.

Vanhempain kirjoituksia oli tarkoitus tulkita teoriapohjan avulla yrittäen ymmärtää sijaishuoltoprosessin monimuotoisuutta sekä poimien kertomuksista niitä elementtejä, jotka selittäisivät ja kuvaisivat jaetun vanhemmuuden problematiikkaa sekä yhteistyön toimivuutta tai toimimattomuutta liittyen sosiaalitoimeen sekä muihin lapsen asioista vastaaviin viranomaisiin. Tutkimusmateriaalin keräämisessä käytetty eläytymismenetelmä antaa mahdollisuuden myös tutkia, mikä vastaajien mielestä on *mahdollista* (Eskola 1997, 15).

4.7.2 Lähestymistavat aineiston analysointiin

Tutkimusaineistoa voidaan analysoida monin tavoin, mutta pääsääntöisesti analyysitavat jaetaan kahteen lähestymistapaan: *selittävään* ja *ymmärtävään* (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 219). Tämän tutkimuksen aineiston analyysissä pyrin ymmärtävään lähestymistapaan, mikä on tyypillinen laadullisen tutkimuksen analyysitapa. Tutkimusaineistoa käsitelin *sisällönanalyysin* näkökulmasta. Se on tieteellinen metodi, joka pyrkii päätelmiin erityisesti verbaalisesta, kommunikatiivisesta tai symbolisesta tiedosta. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä dokumenttien sisällön sanalliseen kuvaukseen sekä niiden objektiiviseen analysointiin. Tällaisia dokumentteja ovat muiden muassa kirjat, artikkelit, haastattelut, raportit ynnä muut vastaavat aineistot kirjalliseen muotoon saatettuina. (Hiltunen.)

Lähestyin keräämääni aineistoa myös *narratiivisesta* näkökulmasta. Narratiivisuuden ydinajatuksena voi pitää ajatusta, että kertomukset ja tarinat ovat ihmiselle sisäinen ja luonteenomainen tapa jäsentää elämäänsä, kokemuksiaan sekä itseään (Kaasila, Rajala & Nurmi 2008, 111). Narratiivisuus kiehtoo sen moninaisuuden vuoksi, sillä ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa soveltaa narratiivista lähestymistapaa (Kaasila ym. 2008, 5).

Lähtökohtana tutkimusaineistoni analysoinnissa ja kertomusten tulkinnassa pidin sitä, että kirjoittajan kertomus heijastelee ainakin alitajuntaisesti jotakin osaa kirjoittajan kohtaamasta todellisuudesta. Narratiivisen näkökulman mukaan tutkimuskohteen tuottamalla kertomuksella on aina kosketus yksilön menneisyyteen ja tulevaisuuteen. Kertomus on siis kirjoittajan versio todellisuudesta. (Kaija 2008, 144.) Narratiivisuus liitetäänkin kiinteästi identiteettiin ja sen muodostumiseen. Tiedetään, että modernissa yhteiskunnassa yksilön olomassaoolo sosiaalisessa ympäristössään muodostuu pitkälti kirjoituksista ja tarinoista. Narratiivisuus näyttääkin olleen tärkeässä roolissa identiteetin muodostumisessa jo pitkän aikaa. (Cobley 2001, 37.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Osallistujien taustatiedot

Osallistujien taustoihin sekä elämäntilanteisiin liittyen tiesin, että jokaisella kirjoittamiseen osallistuvalla vanhemmalla oli omakohtainen kokemus sijoitetun ja huostaanotetun lapsen vanhemmuudesta. Tämä olikin ainoa asia, jota tutkimukseen osallistujilta edellytettiin. Aikamäärällisesti lapsen huostaanoton ja sijoittamisen ajankohdalla ei ollut merkitystä, kuten ei myöskään sillä, oliko lapsi sijoitettuna perhe- vai laitoshoittoon, jatkuiko sijoitus edelleen vai oliko lapsi mahdollisesti päässyt jo takaisin kotiin. Myöskään muilla tausta- tai etukäteistiedoilla kuten tutkimukseeni osallistuneiden henkilöiden nimellä, asuinpaikkakunnalla, iällä, sukupuolella tai muilla vastaajia toisistaan erottelevilla tai profiloivilla tekijöillä ei tutkimukseni kannalta ollut merkitystä.

Koska kirjoittajien henkilötiedoilla tai sukupuolella ei tässä yhteydessä ole merkitystä, en kirjoituksia tulkitessani tai analysoidessani nimeä tai numeroi vastaajia tai heidän tarinoitaan vaan viittaan tekstissäni tiettyyn tarinan kohtaan joko suoralla lainauksella sitä tulkiten tai vain tehden johtopäätöksiä teksteistä omiin tutkimuskysymyksiini pohjautuen. Eläytymismenetelmässä tarinoita voi tulkita ja analysoida tutkijan asettamasta tutkimusongelmasta käsin kukin omien intressiensä kautta.

5.2 Myönteisten jatkotarinoiden tulkinta

Positiivisesti sujuneesta tilanteesta ja tapahtumien kulusta kirjoitti neljä vanhempaa. Kahdesta tarinasta voi todeta, että tutkijan tulkinnan mukaan ne mitä todennäköisimmin kuvasivat pitkälti todenmukaista tai ainakin totuuteen pohjautuvaa tilannetta siitä, mitä on tapahtunut ja kuinka asiat ovat edenneet. Toiset kaksi tarinaa puolestaan antoivat vaikutelman, että kirjoittajat kuvasivat niissä nimenomaisesti sellaisia asioita, joita heille itselleen oli käänteisessä muodossa tapahtunut.

Vanhempien kertomuksissa tuli esille useita lause- ja sanamuotoja, joiden perusteella edellä mainitun kaltaisia johtopäätöksiä on mahdollista tehdä.

Eräs tarina alkaa lauseella ”*mielikuvitusta tämä todella vaatii*”, minkä voi tulkita nimenomaisesti siten, että kirjoittajalla on aiheesta aivan päinvastainen kokemus kuin mistä hän tehtävän antoa seuraten joutui kirjoittamaan.

Erään vanhemman kirjoitelma sisälsi paljon lauseita, joiden merkityksen voi tulkita tarkoittavan sellaisia asioita ja elementtejä, joita tämä vanhempi olisi toivonut kohtaavansa lapsensa sijoitusprosessin aikana tai jotka konkreettisesti kertovat siitä, mitä prosessin aikana on joutunut kohtaamaan. Tällaisina esimerkkeinä voidaan mainita seuraavanlaisia lauseita: ”asiakirjoja ei ole kadonnut”, ”huostaanoton purkua ehdotetaan”, ”toista vanhempaa ei osteta puoltamaan huostaanottoa”, ”asiakirjat eivät leviä ympäri sukua eikä tiedot”, ”perhettä ei syyllistetä tai häpäistä” ja ”maksusitoumukset eivät paljasta asiakkuutta yrittäjille eikä muille palveluntuottajille.”

Toisesta kirjoituksesta puolestaan henki aito positiivisuuden kokemus kautta koko sijoitusprosessin. Tämän tarinan voi tulkita olevan kokemus elävästä elämästä. Lauseiden ”Rehellisyys, avoimuus, uskallus näyttää myös ne rikkinäiset puolet ovat tärkeitä perheelle” sekä ”Tämä usko ja luottamus meihin vanhempiin ja perheyhteyden parantavaan voimaan voimaannutti koko perhettä” voi puolestaan tulkita kielivän siitä, että kirjoittaja on kokenut kirjoittamansa tunteet todeksi ollessaan itse vastaavassa tilanteessa. Muistettava on siis se tosiasia, että jokainen kirjoittaja nimenomaisesti omai henkilökohtaisen kokemuksen lapsensa huostaanotto- ja sijoitusprosessista.

Myös positiivisen tarinan kirjoittanut vanhempi kuvasi vuosia kestäneestä tunteikkaasta ajanjaksosta, jossa oman tervehtymisprosessin kautta tarina saa yllättäen onnellisen suunnan ja sitä kautta myös päätöksen; lapsi kotiutuu äidin luokse. Vanhemman kuvaamiin tunteisiin on helppo samaistua ulkopuolisenakin: huoleen, pelkoon ja rakkauden tunteeseen omaa lastaan kohtaan. Tarinaa lukiessa ja tulkitessa siitä ei löytynyt piilovaikutteita tai ristiriitaisuuksia, jotka kielisivät huostaanotto- ja sijoitusprosessin menneen tosiasiallisesti päinvastaisella tavalla. Tässä tarinassa etenkin seikka, että lopputulos oli vanhemman kannalta onnellinen, tuntui peittävän alleen kaiken sen surun ja murheen, jota oman lapsen asuminen kodin ulkopuolella oli vuosien aikana aiheuttanut.

Kuten aiemmin jo todettiin, voi eläytymismenetelmällä kerättyä aineistoa tulkita myös siltä kannalta, mikä tulevaisuudessa *olisi mahdollista*, tai kuten tässä tapauksessa, *kuinka tilanne mahdollisesti olisi voinut kehittyä*. Tältä pohjalta tarinoita tulkittaessa

voi positiivisuutta tulkita niidenkin vanhempien kirjoituksista, joista huokuvat omat mahdolliset henkilökohtaisesti koetut negatiiviset tapahtumat.

Biologisen vanhemmuuden voi tiivistetysti todeta näyttäneen näissä positiivisesti sujuneissa tarinoissa tasavertaisena osapuolena niin viranomaisten kuin sijaisvanhempienkin suhteen. Vanhempia on kohdeltu kunnioittavasti ja heidän mielipiteitään lapsen asioissa on kuunneltu. Lisäksi vanhemmat ovat saaneet haluamaansa ja tarvitsemaansa tukea ja neuvoja sekä huostaanotto- ja sijoitusprosessin aikana että sen jälkeen.

5.3 Negatiivisten jatkotarinoiden tulkinta

Negatiivisesti sujuneesta tilanteesta ja tapahtumista kirjoitti kolme osallistujaa. Yksi tarinoista oli kaikkienensa hyvin lyhyt, mutta antoi yksiselitteisen kuvan siitä, että vanhempi oli kokenut tilanteeseen johtaneet ja sitä seuranneet tapahtumat negatiivisesti. Vanhempi kirjoitti: ”*Lapselle paras paikka on omien rakastavien vanhempien luona. Eikä jossain euroja pyörittävässä laitoksessa.*” Lauseen takana on varmasti vanhemman hyvin henkilökohtainen turhautumisen ja negaation kokemus lapsensa asioiden hoitumisesta, ehkä myös vihaa ja katkeruutta viranomaisia kohtaan.

Toinen vanhempi kirjoitti tarinansa osittain vuoropuhelunomaisesti biologisen vanhemman, sosiaalityöntekijän sekä sijaisäidin kesken käytyä. Kirjoituksesta heijastui biologisen vanhemman sinnikkyys taistelussa lapsensa kotiuttamisen puolesta. Tarinan kuvaus tarkkoine ajankohtineen toi mieleen tosielämän kokemukset, jotka vanhempi voisi olla kertomukseensa mahdollisesti kuvannut. Tarinasta ei juuri heijastunut erityisiä negatiivisia tunteita kuten katkeruutta, turhautumista tai vihaa vaan se näyttäytyi ulkopuoliselle suhteellisen neutraalina kuvauksena tapahtumien kulusta. Tämä luo mielikuvan, että vanhemmalla todellisuudessa voisi olla positiivisia kokemuksia huostaanotto- ja sijoitusprosessin varrelta.

Myös kolmas kirjoitus negatiivisesta tapahtumien kulusta vaikutti mahdolliselta kuvaukselta omasta todellisesta kokemuksesta. Kirjoittajan käyttämät kuvaukset ”*työttömyyttä ja rahat vähissä*” sekä ”*sosiaalisessa asiakkaana*” kuvastivat mahdollisesti kirjoittajan tämänhetkistä tilannetta. Kirjoituksesta henki tietynlainen luovuttamisen ilmapiiri. Kuitenkin tarinasta löytyi poikkeuksellisesti piirteitä myös oman syyllisyyden myöntämisestä, siitä, että on itse ollut osallisena ja omilla

ratkaisuillaan vaikuttanut tilanteen kehittymiseen: ”*Ehkä me vanhemmat ei olla niin fiksumusti aina toimittu*” ja ”*vaimolla (ex) menee paremmin, mulla ei just nyt niin hyvin...*”.

Negatiivisissa tarinoissa vanhemmuus esiintyy altavastajana ja puolustusasemassa olevana osapuolena. Vanhempien kuunteleminen, tukeminen ja ylipäänsä mukaan ottaminen neuvotteluihin ja lapsen elämään vaikuttaa jääneen toisarvoiseksi.

5.4 Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa

Yhteistyö sosiaalitoimen tai viranomaisten kanssa näyttäytyi kaikissa kirjoitetuissa tarinoissa enemmän tai vähemmän negatiivisessa valossa. Kirjoittajien tarinoissa esiintyi tilanteita, joissa sosiaalityöntekijä on jättänyt kirjaamatta äidin yhteydenottoja tai on peruuttanut jatkuvasti sovittuja kotikäyntejä ja tapaamisia. Myös biologisen vanhemman kuulematta jättäminen ja mielipiteen huomioimatta jättäminen tulivat esiin kirjoituksista. Se, että vastuunottajaa tai vastauksien antajaa lapsen asioissa ei löydy, kuvastui erään vanhemman kirjoittamana näistä lauseista: ”*Lapseni hoitoon osallistuu varmaan jo 10 aikuista. Eikä kukaan ole vastuussa siitä, mitä hänelle tulee tapahtumaan tai on jo tapahtunut. Enkä koskaan saa vastausta...*”

Epäluottamus sosiaalityöntekijän tilannearviointiin kuvastui tästä lauseesta: ”*Lopulta saimme myös sosiaalityöntekijän näkemään kotiuttamisen mahdollisena vaihtoehtona ja lähtemään yhdessä kanssamme tutkimaan ja selvittämään sen etuja ja haittoja lapsen kannalta.*”

Monen kirjoittajan tarinassa näyttäytyi huostaanotto- ja sijoitusprosessin venyminen: ”*Minulle luvattiin, että kyse on tilapäisestä asiasta. Eihän se sitä ollut.*” tai ”*Odottelua ja odottelua, lupasivat jotakin jossain vaiheessa, mutta petyttiin vain...*”

Yhteistyö viranomaisten kanssa saa kirjoituksissa sekä positiivisia sekä negatiivisia piirteitä. Vahvimpana esiin tulevat negatiiviset kokemukset. Vanhemmat vaikuttavat kokeneen sivuuttamista ja totaalista huomiotta jättämistä viranomaisten taholta. Tukea ei ole tarjottu, sopimuksista ei ole pidetty kiinni eikä kysymyksiin ole saatu vastauksia.

5.5 Vanhemmuus ennen ja jälkeen lapsen huostaanottoa ja sijoitusta

Biologinen vanhemmuus näyttäytyi kahdessa kirjoituksessa siten, että myös omassa toiminnassa oli ollut virheitä ja että lapsen sijoitus jatkui edelleen johtuen ainakin osittain omasta elämäntilanteesta. Toisessa tällaisessa tarinassa kirjoittaja kuvasi työttömyyttä sekä rahatilanteen heikkoutta sekä toisaalta kertoi toimineensa väärin aikana, jolloin lapsi asui vielä kotona. Toisessa tarinassa puolestaan biologinen vanhempi oli kärsinyt masennuksesta jo pidempään, mikä osaltaan oli johtanut lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle.

Tämä enempää kirjoituksissa ei käsitelty omaa vanhemmuutta tai muutoinkaan huostaanottoon johtaneita syitä. Tämä ei myöskään kirjoitustehtävän kannalta ollut olennaista, mutta toisaalta tehtävänanto soi kirjoittajille myös vapauden kuvata asioita haluamastaan näkökulmasta. Siten tarinoiden tulkinta ja tarkastelu kaikilta vanhemmuuden osa-alueilta oli mahdollista.

Tässä yhteydessä esiin nousee jälleen vahva eettinen puoli biologisen vanhemman asemaan ja identiteettiin liittyen. Kaikista kirjoituksista on mielestäni havaittavissa vahva vanhemmuuden identiteetti, jota lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on mahdollisesti entuudestaan vain vahvistanut. Biologisen vanhemman ja lapsen välinen suhde on ainutlaatuinen, jota tulisi tukea ulkopuolelta tällaisessa kriisitilanteessa. Vanhemmuus ei pääty, vaikka lapsen ja vanhemman arki ei enää jatkukaan samassa paikassa (Kujala 2003, 18). Mielestäni tämä kävi ilmi erittäin selvästi kaikkien vanhempien kirjoituksista.

5.6 Jaetun vanhemmuuden kokemukset

Tutkimukseni päätarkoitus oli löytää kirjoituksista kokemuksia jaetun vanhemmuuden toteutumisesta ja sen kokemisesta lapsen biologisen vanhemman taholta. Vanhempien tuottamista kirjoituksista ei selkeästi todellista jaettua vanhemmuutta löytynyt. Sen sijaan jonkinlaista vastakkainasettelua oman vanhemmuuden ja sijaisvanhempien välillä oli havaittavissa, vaikkakaan kovin dramaattisia kannanottoja sijaisvanhempiin liittyen ei tarinoista löydy. Kertomuksessa, jossa oli muutoinkin havaittavissa käännteisiä kokemuksia kirjoittajan tarinassa tapahtuvista asioista, pystyi erottamaan vastaavaa myös sijaisvanhemmuuteen liittyen: ”*Sijaisvanhemmat ovat olleet tukenamme alusta asti omalla tavallaan kyseenalaistaen ja kannustaen tarvittaessa.*”

Koko tarinaa kokonaisuutena tulkitessa kääntyi tämänkin lauseen merkitys vastaamaan päinvastaisia tapahtumia todellisuudessa koettuina. Todennäköisimmin kirjoittaja ei siis ollut saanut sijaisvanhemmilta toivomaansa tukea ja kannustusta omaan tilanteeseensa. Sijaisvanhemmat eivät esiintyneet myöskään lapsen kotiutumisen jälkeen niissä kirjoituksissa, jotka päättyivät onnellisesti eli lapsen paluuseen takaisin biologisen vanhemman luokse.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseeni osallistuneiden vanhempien kirjoituksista käy ilmi, että lastensuojelulain tarkoittama biologisten vanhempien, sijaisvanhempien sekä sosiaaliviranomaisten keskinäinen yhteistyö lapsen edun hyväksi on ilmeisen vaikea saada käytännössä sellaiselle tasolle, mikä tyydyttäisi biologisten vanhempien tarvetta tulla kuulluiksi ja huomioiduiksi. Mikäli kirjoituksia tulkitsee ja pyrkii ymmärtämään heijastuksina vanhempien omista kokemuksista, paistaa niiden läpi ulkopuolisuus lapsen asioissa sekä selvä voimattomuus viedä asioita eteenpäin. Voimattomuuden tunne kumpuaa mitä ilmeisimmin sijoitusprosessin venymisestä siinäkin tapauksessa, että huostaanoton purkua on jo ehditty esittää sosiaaliviranomaisten puheissa.

Vanhempien vastauksista käy selvästi ilmi myös tyytymättömyys vastausten saamiseen. Ylipäänsä lapsen asioista vastaavan henkilön löytäminen tuntui olevan vaikeaa. Jos tällainen henkilö olikin olemassa ja tavoitettavissa, joutuivat useimmat vanhemmat silti jäämään ilman selkeitä vastauksia asioiden etenemisestä. Lisäksi viranomaisten vaihtuvuus lapsen asioiden hoidossa koettiin kirjoitusten perusteella negatiiviseksi asiaksi. Vaihtuvuuden vuoksi oli jäänyt kirjaamatta asioita muistiin, asiakirjoja tuntui hävinneen ja tiedonkulku oli monin paikoin kangertelevaa tai täysin toimimatonta. Toisin sanoen työntekijän vaihtuessa myös kaikki kirjaamaton, niin sanottu hiljainen tieto, lapsen asioihin liittyen siirtyi työntekijän mukana toisaalle.

Kirjoitusten joukkoon mahtui myös muutama onnistuneempi kokemus lapsen sijoitusprosessista. Näissä tarinoissa on noustu vaikeuksien kautta voittoon. Lopputulos, lapsen siirtyminen sijaishuollosta takaisin kotiin, tuntui monelta osin peittoavan alleen niitä rankkoja ja kuluttavia kokemuksia, joita raskaan prosessin varrelle oli mahtunut. Eettiseltä kannalta katsottuna on luonnollista, että aika niin sanotusti kultaa muistot, mutta toisaalta siinä piilee koko huostaanotto- ja sijoitusprosessin dilemma ja eräänlainen vääristymä. Vanhempi ei ehkä huostaanoton

ja sijoituksen purkaututtua uskalla enää palata takaisin niihin vääryyden kokemuksiin, joita prosessin aikana koki. Pelko lapsen mahdollisesta menettämisestä uudelleen lienee ilmassa jatkuvasti. Vanhempi voi ajatella koko sijoitusprosessin ajan, että on parempi olla hiljaa ja myötäillä kuin tuoda omia ehkä hyvin eriäviäkin mielipiteitään julki. Mielestäni tällainen ”kiltteys” paistoi joidenkin vanhempien kirjoittamista tarinoista osittain läpi. Esimerkiksi eräässä tarinassa esiintyneessä vuoropuhelussa vanhemman vuorosanat tuntuivat varsin neutraaleilta keskustelutilanteen aiheeseen ja muiden keskusteluun osallistuneiden henkilöiden vuorosanoihin nähden.

Tällainen ristiriitaisuus vanhemman eettisessä toiminnassa tulisi pystyä eliminoimaan vanhemman toimintaa ohjailevana käytöksenä jo yleisen mielipiteen ja suhtautumisen kautta. Etenkin viranomaisten toiminnan osalta asiaa tulisi tarkastella erityisen huolella, jotta vanhemman uskallus olla oma itsensä ja toimia omien periaatteidensa mukaisesti lastaan puolustavana läheisenä voisi toteutua todellisuudessa. Nimenomaan ajatuksena se, ettei vanhemman tarvitse pelätä omien perusteltujen mielipiteidensä vaikuttavan lapsen mahdollisen sijoituksen pitkittymiseen. Sosiaaliviranomaisten asenteen tulisi kaikissa tilanteissa säilyä kunnioittavana ja puolueettomana kaikkia osapuolia kohtaan. Ehdottoman tärkeää on, että biologinen vanhempi voi tuntea aitoa ja vilpitöntä luottamusta siihen, että asioita viedään eteenpäin lapsen edun mukaisesti biologisia vanhempia unohtamatta.

Jaetun vanhemmuuden kokemukset ja esiintulo jäivät vanhempien tarinoissa suhteellisen ohuiksi. Rivien välistä saattoi kuitenkin aistia henkisen välimatkan, joka biologisten vanhempien ja sijaishuollon henkilökunnan tai sijaisvanhempien välillä vallitsi. Osaltaan biologisen vanhemman kannalta asiaa ajateltuna tietynlaisen varautumisen ilmapiirin ymmärtää. Pelko lapsen menettämisestä toisen perheen lapseksi myös henkisellä tasolla on varmasti niin suuri, että luottamusta sijaisvanhempien kykyyn ja haluun toimia epäitsekästä on vaikea löytää. Toisaalta lapsen huostaanotto- ja sijoitusprosessi on etenkin alkuvaiheen kriisi- ja shokkireaktion vuoksi erittäin rankka ja vaativa kokemus biologiselle vanhemmalle, joten jaetun vanhemmuuden toteutumisen edellytykset mahdollistuvat varmasti vasta myöhemmässä vaiheessa. Kuitenkin erityisesti juuri alkuvaihe koko prosessissa on merkityksellinen jatkonkin kannalta. Mikäli biologiselle vanhemmalle turvattaisiin riittävä ja asianmukainen tuki sekä kannustus vanhemmuuden identiteetin

vahvistamiselle heti alkuvaiheessa, voisivat biologinen ja jaettu vanhemmuus toimia rinta rinnan lapsen edun mukaisesti jatkossakin.

Sijoituksen onnistumiseen vaikuttaa monelta osin se, antaako biologinen vanhempi lapselle luvan kiinnittyä sijaisperheeseensä (Mantila ym. 2008, 66). Vanhempien kirjoituksista ei käynyt ilmi, että tällaista asiaa olisi juurikaan käsitelty lapsen ja biologisen vanhemman välillä. Pikemminkin syntyi vaikutelma biologisten vanhempien sitkeydestä taistella lapsen mahdollisimman pikaisen kotiuttamisen puolesta. Myöskään biologisten vanhempien oma elämäntilanne ei kirjoituksissa tullut esiin kahta tarinaa lukuun ottamatta. Näissä kahdessa mainitsemassani poikkeavassa kirjoituksessa kirjoittajat kertoivat muun muassa taloudellisen tilanteen, omassa elämässä tehtyjen virheiden sekä mielenterveyden ongelmien olleen syynä lastensuojeluprosessin käynnistymiseen sekä lapsen pidempiaikaiseen sijoitukseen kodin ulkopuolelle.

Kaiken kaikkiaan löysin vastuksia, jokseenkaan en täydellisiä tai ehdottomia, ennalta asettamaani tutkimuskysymykseen. Oliko otanta sitten riittävä ajatellen tutkimuskysymykseeni saamiani vastauksia? Uskon, että ottamalla vielä mukaan muutaman kirjoituksen, ei saatujen vastausten anti olisi suuresti muuttunut. Mielestäni seitsemän kirjoittajan tarinoista oli löydettävissä selkeitä samankaltaisuuksia, joista tekemäni tulkinnat ja johtopäätökset pystyi keräämään sekä lisäksi vastauksia niihin hypoteeseihin, joita itse jo ennen materiaalin keräämistä asetin ja toisaalta oletin teksteistä löytyvän. Tähän lopputulokseen viittasin aiemmin mainitsemalla, että tutkimus tuotti stereotypioita. Tällaisina stereotypioina voidaan mielestäni pitää sitä negatiivisuutta, joka vanhempien kirjoituksista sosiaaliviranomaisten toimintaa kohtaa oli havaittavissa. Pidän tietynlaista negatiivista asennetta lastensuojeluviranomaisia kohtaan hyvin yleisenä ja vallitsevanakin julkisena mielipiteenä, varsinkin lähimenneisyydessä tapahtuneiden, julkisuudessa paljon olleiden lastensuojelullisten tapahtumien vuoksi. Myös se, etteivät vanhemmat juuri kommentoineet lapsensa huostanotto- ja sijoitusprosessiin johtaneita syitä, oli sellaista, mitä osasin odottaa.

Mikäli tutkimukseeni osallistuneita vanhempia olisi ollut enemmän, olisi mukaan varmasti mahtunut enemmän positiivisempia tarinoita ja kokemuksia niin jaetun vanhemmuuden kuin yhteistyönkin toimivuudesta. Kuitenkin on yleisesti tunnettu tosiasia, että lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle aiheuttaa vanhemmassa

jonkinasteisen stressi- tai kriisireaktion eikä näin ollen voida olettaa, että tällaisessa tilanteessa elävälle vanhemmalle asiat näyttäytyisivätkään kovin positiivisessa valossa. Sinänsä ei siis ole yllättävää, että suurin osa kirjoituksista kääntyi kehystelmästä riippumatta negatiiviseksi tutkijan näkökulmasta. Lapsen huostanotto- ja sijoitusprosessi on vanhemmalle aina hyvin tunneperäinen ja raskas prosessi, joka pitkään jatkuessaan varmasti näyttäytyy korostuneen negatiivisessa valossa biologiselle vanhemmalle. Myös mahdollisen sijoituksen lopullisuuden hyväksymiseksi biologinen vanhempi tarvitsisi nykyistä laajempaa ja ennen kaikkea helpommin saatavilla olevaa tukiverkostoa.

7 POHDINTA

Tutkimusmateriaalin keräämisessä käytetty eläytymismenetelmä antoi vapauden tulkita vanhempien kirjoituksia joko mahdollisina kuvauksina heidän omasta elämästään tai siitä näkökulmasta, mitä mahdollisesti tulisi tapahtumaan tai mikä voisi olla mahdollista asioiden kehittymisen suhteen.

Pääsääntöisesti olen tutkijan vapautta käyttäen tulkinut kertomuksia joko heijastumina tai kokemuksina todellisista tilanteista ja tapahtumista. Tähän mielestäni antoi selvät raamit ja oikeutuksen tarinoissa toisaalta esiintyvät tarkat ajankohdan kuvaukset ja toisaalta hyvin henkilökohtaisten tunteiden koskettavat kuvaukset.

Tulkintani tarinoista eivät kuitenkaan ole ainoita mahdollisia versioita kyseisistä kirjoituksista vaan joku toinen voi nähdä tarinat täysin toisenlaisessa valossa ja siten tulkita ja tehdä johtopäätöksiä toisesta näkökulmasta katsottuna. Korostan tässä työssäni erityisesti sitä, että tarinoista tehdyt tulkinnat ovat omia henkilökohtaisia päätelmiäni ja ajatuksiani pohjautuen paitsi teoriaan lasten sijaishuollosta niin myös omaan jo olemassa olleeseen tieto- ja taitopohjaani lastensuojelun problematiikasta. Vanhempien tarinat eivät ole reaalityodellisuuden kuvausta vaan kirjoittajilla on ollut mahdollisuus vapaaseen mielikuvituksen käyttöön. On myös huomioitava, että tulkitsijan omat aiemmat kokemukset aiheesta vaikuttavat väistämättä siihen, *minkä sävyn* vanhempien kirjoitukset saavat mielikuvissa aikaan. Olen itse työskennellyt jonkin aikaa lastensuojelun parissa ja siltä kokemuspohjalta tulkittuina vanhempien tarinat eivät tuottaneet itselleni suuria yllätyksiä. Tarinoita tulkitsin kuitenkin mahdollisimman *objektiivisesti* yrittäen sulkea mielestäni pois aiemmat kokemukseni ja mahdolliset ennakkokäsitykseni lastensuojelun parista.

Tähän liittyvää eettistä puolta, omaa puolueettomuuttani, mietinkin ryhtyessäni tutkielmani tekoon. Mielestäni onnistuin olemaan avoin, ymmärtäväinen ja objektiivinen vanhempien tarinoiden tulkitsijana.

Elämysmenetelmän yksi kritiikin kohde, stereotyyppien tuottaminen, toteutui tässäkin tutkimuksessa omasta näkökulmastani katsoen. Ei ollut yllättävää, että vanhempien omat vaikeudet, huostaanoton syyt ja oman elämäntilanteen tarkempi käsittely jäivät lähes kokonaan kirjoitusten ulkopuolelle. Tämä voi kertoa omasta näkökulmastani katsottuna kahdesta asiasta: toisaalta oman lapsen menettämisestä aiheutuneista syyllisyyden sekä häpeän tunteista, mitkä voivat estää vanhempaa puhumasta asiasta julkisesti, ja toisaalta taas siitä todellisuudesta, että raskaan prosessin tuottamien tunteiden käsittely ja jäsentely voi olla vasta aivan alussa tai sellaisessa vaiheessa, ettei edellä mainittujen tilanteiden kuvaaminen kirjoitustilanteessa tuntunut luontevalta tai tarkoituksenmukaiselta.

Jokaisen meistä tulisi muistaa, ettei lapsen huostaanotto ja kodin ulkopuolelle sijoittaminen kuitenkaan arvota ihmistä tai poista ihmisyyttä ja inhimillisyyttä kenestäkään. Huostaanottojen perusteina olevia ongelmia ei ulkopuolisten tulisi arvailla vaan sen sijaan parhaansa mukaan yrittää tukea kriisin keskelle joutunutta perhettä.

LÄHTEET

- Garam, S. 1988. Toivottu lapsi. Adoptio ja sijaisvanhemmuus. Helsinki: WSOY.
- Cobley, P. 2001. Narrative. The new critical idiom. London: Routledge.
- Eskola, J. 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Hiltunen, L. Graduryhmän graduaineiston analysointi. PowerPoint-esitys. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa:
http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/aineiston_analysointi2.pdf
 [viitattu 20.4.2013].
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 13.-14. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Höjer, I., Sallnäs, M. & Sjöblom, Y. (red.) 2012. När samhället träder in – barn, föräldrar och social barnavård. Lund: Studentlitteratur.
- Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. E. 2008. Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Kaija, M. 2008. Aikuissosiaalityön käsikirja. Kuopio: Kuopion sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisusarja 2008:17.
- Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Helsinki: STAKES, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Killén, K. 1994. Svikna barn. Om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen. Oslo: Kommuneförlaget AS.

Kuntainfo 10/2007. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön internetsivut. Päivitetty 27.6.2007. Saatavissa: <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1253381> [viitattu 6.4.2013].

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Työskentely huostaanottovaiheessa. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti.fi. Päivitetty 12.12.2012. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely/> [viitattu 1.5.2013].

Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Mantila, R., Mikkonen, M. & Väinölä, L. 2008. Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa. Lastensuojelun perhehoidon työkirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Oppaita ja työkirjoja 2008:6.

Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? 2013. Suomen Unicefin verkkosivut. Päivitetty 19.3.2013. Saatavissa: <http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus> [viitattu 5.4.2013].

Mykkänen, J. 02/2011. Isät kasvatuskumppaneina. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi-FI/web/kasvunkumppanit-fi/kuukauden_teema/isat_kasvatuskumppaneina [viitattu 9.5.2013].

Paažanan, P. Perhebarometri 2007. Suomalaisen käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Saatavissa: <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/e4ed18be424dd718ebee2a34436ce4c/1367817450/application/pdf/237278/Perhebarometri%202007.pdf> [viitattu 30.4.2013].

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 26. Helsinki: Yliopistopaino.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Saurama, E. 2002. Vastoin vanhempien tahtoa. Tutkimuksia 2002:7. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Sosiaalipalvelut, lastensuojelu. Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivut. Päivitetty 2.1.2012. Saatavissa http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu [viitattu 30.3.2013].

Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. (toim.) 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Taskinen, S. (toim.) 1999. Huostaanotto. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanottoprosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi. Helsinki: STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Valkonen, L. 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonuorten vanhempisuhteet. Helsinki: STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Vanhempien oikeudet ja velvollisuudet. Suomen Vanhempainliiton internetsivut. Saatavissa: http://www.vanhempainliitto.fi/koti_ja_koulu/tietoa_opetuksesta/vanhempien_oikeudet_ja_velvollisuudet [viitattu 2.5.2013].

Voikukkia-hanke. Voikukkia-hankkeen internetsivut. Saatavissa: <http://www.voikukkia.fi/component/content/article/83-yleistae-hankeinfoa> [viitattu 8.5.2013].

Välivaara, C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Raportit 1/2004. Jyväskylä: Pesäpuu ry.